

- Республики Беларусь. Растения / [редкол.: Л. И. Хоружик, Л. М. Сушеня, В. И. Парфенов]. – Мн.: Беларусь, энцикл. им. П. Бровки, 2005. – 455 с.
- Республики РСФСР. Растения / [сост. А. Л. Тахтаджян]. – М.: Росагропромиздат, 1988. – 590 с.
- © В. Флора судинних рослин Східного Полісся: структура та динаміка / О. В. Лукаш. – К.: Інститут ботаніки ім. М. Сидоренка НАН України, 2009. – 200 с.
- Аспекти впровадження міжнародної програми «Важливі ботанічні території» в Україні / [Т. Л. Андриєнко, Т. Л. Андриєнко, І. І. Чорней та ін.]; під заг. ред. Т. Л. Андриєнко та В. А. Онищенко. – К.: Арткест, 2008. – 43 с.
- Экологическая значимость природно-заповедных территорий Украины / [Т. Л. Андриєнко, Е. И. Прядко, Г. Н. Каркуциев]. – К.: Наук. думка, 1991. – 160 с.
- України. Рослинний світ / [за заг. ред. Я. П. Дідуха]. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
- Ю. Р. Применение системно-структурного метода при исследовании флор / Ю. Р. Шеляг-Я. П. Дидух // Актуальные вопросы современной ботаники. – Киев, 1979. – С. 3–11.
- on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. – Bern, 1979. – 89 p.
- List Categories: Version 3.1. Prepared by the IUCN Species Survival Commission. – Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN – The World Conservation Union, 2001. – 235 p.
- W. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski / W. Matuszkiewicz. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2001. – 540 s.

Статтю подано до редколегії
18.09.2012 р.

С. О. Потоцька – кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри екології та охорони природи Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка

металічні засади створення нової дендрологічної колекції на території агробіостанції міста Чернігова

Роботу виконано на кафедрі екології та охорони природи ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка

науково-методичні засади створення нового арборетуму на території агробіостанції, (види з 67 родів, 32 родин) має вагомe науково-освітнє значення, насамперед для навчально-педагогічного національного педагогічного університету та обласного педагогічного ліцею, а також величезний потенціал місцевості в межах урочища «Ялівщина». Одержані результати при-арборетуму свідчать, що більшість видів і культиварів мають високі показники акліма-арборетум, дендрофлора, агробіостанція, м. Чернігів.

С. А. Научно-методические основы создания новой дендрологической коллекции на агrobiостанции города Чернигова. В статье проанализированы научно-методические основы создания арборетума на территории агrobiостанции, коллекция которого (122 вида из 67 родов, 32 семейства) имеет важное научно-образовательное значение, прежде всего для учебного процесса Черниговского педагогического университета и областного педагогического лицея, а также повышает рекреационные возможности в пределах урочища «Яловщина». Полученные результаты прироста древесных свидетельствуют, что большинство видов и культиваров имеют высокие показатели акклиматизации.

арборетум, дендрофлора, агrobiостанция, г. Чернигов.

Scientific and Methodological Basis For the Creation of a New Collection in Dendrological Arboretum. The paper analyzes the scientific and methodological basis for the creation of a new collection, whose collection (122 species from 67 genera, 32 families) has an important role of educational process Chernigov National Pedagogical University and the especially for the educational process Chernigov National Pedagogical University and the

Regional Pedagogical Lyceum, and increases recreational potential of the area within the tract «Yalovschina». These results increase arboretum trees show that the majority of species and cultivars have a high number of acclimatization.

Key words: arboretum, dendroflora, agrobiostation, Chernihiv.

Постановка наукової проблеми та її значення. Протягом останніх 50 років на території зеленої зони міста Чернігова проводилися роботи з озеленення (у 50–60 рр. ХХ ст. – зі створення паркових територій, у 90-х роках ХХ ст. – з оптимізації та впорядкування насаджень наявних територій), проте цілеспрямовані дендрологічні колекції не створювалися.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Формулювання мети та завдань статті. Для підвищення наукового потенціалу, освітньо-естетичної цінності території агробіостанції ми запропонували створення дендрологічної колекції. Ідея зібрання колекції належить С. О. Потоцькій, Ю. О. Карпенку, які розробили та втілили науково-організаційні засади створення дендрологічної колекції за підтримки адміністрації Чернігівського обласного ліцею для обдарованої сільської молоді Чернігівської обласної ради.

Матеріали й методи. Стаціонарні дослідження проводилися на території агробіостанції Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (далі ЧНПУ) та Чернігівського обласного педагогічного ліцею (далі – ЧОПЛ) (2005–2011 рр.). Біоморфологічний аналіз виконано на основі системи життєвих форм І. Г. Серебрякова [3]. Географічний аналіз здійснено з використанням ботаніко-географічного поділу світу А. Л. Тахтаджяна [4]. Для визначення адаптації рослин арборетуму до природно-кліматичних умов міста Чернігова використано інтегральну числову оцінку перспективності (акліматизаційне число) за методикою М. А. Кохна [1].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів досліджень. Агробіостанція (2,6 га) є структурним підрозділом ЧНПУ та ЧОПЛ. Вона розміщена в урочищі «Ялівщина», що має природно-історичне значення та відрізняється високими показниками фіто- і зоорізноманіття в межах міста. За нашою участю зібрано колекцію деревних (227 видів та 70 культиварів) та трав'янистих (понад 600 видів) рослин на території агробіостанції. Колекцію ми щорічно поповнюємо від 30 до 50 таксонами, у майбутньому планується на цій території відновлення Чернігівського ботанічного саду. На території агробіостанції поєднується навчальна діяльність, наукові дослідження та вирощування рідкісних аборигенних, екзотичних і корисних інтродукованих видів. На цій території проводиться різноспрямована діяльність: упровадження нових агротехнічних принципів догляду за рослинами; розроблення методик із вирощування корисних, рідкісних, занесених до Червоної книги України видів; визначення насінневої продуктивності і вивчення способів розмноження. Територія агробіостанції має відповідне зонування та складається з трьох структурних зон і шести відділів.

Протягом 2005–2009 рр. ми здійснили проектні роботи та вивчили досвід інтродукції окремих видів деревних рослин на Чернігівщині, враховуючи природно-кліматичні умови м. Чернігова. Створення арборетуму було розподілено на два етапи. Перший етап включав зібрання дендрологічної колекції голонасінних рослин (коніферетум, 2005), оскільки вони мають повільний ріст і розвиток та відзначаються значною декоративністю. Основною метою коніферетуму було культивування інтродукованих голонасінних рослин їх видового та внутрішньовидового різноманіття, декоративних якостей та можливостей використання в практиці ландшафтного дизайну. Колекція голонасінних налічує 35 видів та 27 культиварів, 17 родів, 6 родин (табл. 1). Ми висадили на території арборетуму 224 особини голонасінних рослин.

Другий етап створення дендрологічної колекції полягав у зібранні колекції екзотичних, інтродукованих видів деревних рослин (2009 р.). Роботу розпочали навесні 2009 р. [2]; її завданням було створити колекцію інтродукованих деревних рослин для подальшого їх вивчення і використання в науковій та навчально-виховній роботі. Під час «Весняної толоки – 2009» ми та учні природничого профілю ЧОПЛ висадили 89 видів та 33 культивари деревних рослин. Для обрамлення арборетуму використано таволгу верболисту (250 особин).

Деревні рослини привезено з провідних наукових ботанічних установ України, зокрема Національного ботанічного саду імені М. Г. Гришка НАН України, Ботанічного саду імені акад. О. В. Фомина, КНУ імені Тараса Шевченка, Сирецького дендропарку, Державного дендрологічного парку «Гростянець» НАН України, садівничих фірм міста Чернігова («Агатіс», «Ірбіс», «Інтерфлора») та зібрано під час наукових експедицій по території України (Крим, Карпати)

Таблиця 1

Систематичний спектр деревних рослин арборетуму агробіостанції

№ з/п	Назва родини	Кількість родів	Кількість видів	Кількість культурварів	Кількість особин
1	2	3	5	6	7
Відділ Pinophyta					
1	<i>Ginkgoaceae</i>	<i>Ginkgo</i>	1	1	4
2	<i>Taxaceae</i>	<i>Taxus</i>	2	1	11
3	<i>Taxodiaceae</i>	<i>Metasequoia</i> <i>Cryptomeria</i>	2	1	3
4	<i>Pinaceae</i>	<i>Larix</i> <i>Picea</i> <i>Pinus</i> <i>Abies</i> <i>Pseudotsuga</i> <i>Tsuga</i>	16	6	40
5	<i>Cupressaceae</i>	<i>Juniperus</i> <i>Thuja</i> <i>Thujopsis</i> <i>Chamaecyparis</i> <i>Platycladus</i> <i>Microbiota</i>	13	18	161
6	<i>Ephedraceae</i>	<i>Ephedra</i>	1	—	5
	Всього	17	35	27	224
Відділ Magnoliophyta					
1	<i>Magnoliaceae</i>	<i>Magnolia</i> <i>Liriodendron</i>	3	1	16
2	<i>Berberidaceae</i>	<i>Berberis</i> <i>Magonia</i>	3	3	4
3	<i>Paeoniaceae</i>	<i>Paeonia</i>	1	—	1
4	<i>Buxaceae</i>	<i>Buxus</i>	1	1	195
5	<i>Fagaceae</i>	<i>Quercus</i> <i>Fagus</i>	4	—	14
6	<i>Corylaceae</i>	<i>Carpinus</i> <i>Corylus</i>	2	—	12
7	<i>Polygonaceae</i>	<i>Faliopia</i>	1	—	1
8	<i>Ericaceae</i>	<i>Rhododendron</i>	4	—	6
9	<i>Salicaceae</i>	<i>Salix</i>	3	2	3
10	<i>Euphorbiaceae</i>	<i>Andrachne</i> <i>Physocarpus</i> <i>Stephanandra</i> <i>Spiraea</i> <i>Sorbaria</i> <i>Exochorda</i> <i>Cotoneaster</i> <i>Pyracantha</i> <i>Crataegus</i> <i>Chaenomeles</i> <i>Kerria</i> <i>Rubus</i> <i>Rosa</i> <i>Prunus</i> <i>Padus</i> <i>Cerasus</i>	1	—	1
	<i>Rosaceae</i>		31	4	151

1	2	3	4	5	6
12	<i>Caesalpiniaceae</i>	<i>Gymnocladus</i> <i>Gleditsia</i>	2	–	2
13	<i>Fabaceae</i>	<i>Laburnum</i> <i>Robinia</i>	3	–	20
14	<i>Staphyleaceae</i>	<i>Staphylea</i>	1	–	2
15	<i>Rutaceae</i>	<i>Ptelea</i>	1	–	1
16	<i>Aceraceae</i>	<i>Acer</i>	3	1	3
17	<i>Anacardiaceae</i>	<i>Rhus</i> <i>Cotinus</i>	2	1	16
18	<i>Hydrangeaceae</i>	<i>Deutzia</i> <i>Hydrangea</i> <i>Philadelphus</i>	4	3	6
19	<i>Sambucaceae</i>	<i>Sambucus</i>	1	1	1
20	<i>Celastraceae</i>	<i>Euonymus</i>	1	–	1
21	<i>Vitaceae</i>	<i>Vitis</i>	1	–	3
22	<i>Araliaceae</i>	<i>Aralia</i>	1	–	20
23	<i>Caprifoliaceae</i>	<i>Symphoricarpos</i> <i>Lonicera</i> <i>Weigela</i> <i>Kolkwitzia</i>	7	2	8
24	<i>Oleaceae</i>	<i>Syringa</i> <i>Forsythia</i>	3	–	32
25	<i>Buddlejaceae</i>	<i>Buddleja</i>	1	3	4
26	<i>Bignoniaceae</i>	<i>Catalpa</i> <i>Campsis</i>	2	–	3
Всього		50	87	22	526
Всього разом		67	122	49	750

В основу арборетуму покладено систематико-ландшафтний принцип. Основні посадки видів та культиварів було проведено у 2005–2009 рр., після їх закінчення засіяно газонну траву, крім при-стобурових кругів. Площа арборетуму агробіостанції – 1 га.

Формуючи видовий склад дендрофлори арборетуму, перевагу надавали високодекоративним, в тому числі рідкісним видам і таким, які потребують охорони [2]. В експозиції арборетуму вирощуються види, занесені до Червоної книги України – *Staphylea pinnata* L., *Syringa josikaea* Jacq., *Taxus baccata* L.

В арборетумі деревні рослини висаджені, як правило, одновидовими (*Metasequoia glyptosroboïdes* Hu et Cheng., *Liriodendron tulipifera* L., *Catalpa bignoniodes* Walt. та ін.) або багатовидовими групами (*Magnolia x soulangeana* Soul. та *Magnolia stellata* Sieb. et Zucc.; *Hydrangea arborescens* L. та *Hydrangea paniculata* Sieb.; *Symphoricarpos albus* (L.) Blake. та *Symphoricarpos orbiculatus* Moench.; *Weigela floribunda* (Sieb. et Zucc) C. A. Mey. та *Weigela praecox* (Lemoine) Bailey.; *Syringa josikaea* та *Syringa vulgaris* L. та ін.), з урахуванням їхніх декоративних властивостей. У створеному нами арборетумі на території агробіостанції ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка та ЧОПЛ культивуються 122 види та 49 культиварів, з 67 родів, 32 родин. За кількістю особин – 750 деревних рослин.

Систематична структура дендрологічної колекції арборетуму має два відділи. За кількісними показниками переважає відділ *Magnoliophyta* (71,3 % від загальної кількості видів; 74,6 % від родів; 81,3 % від родин). *Pinophyta* представлений 28,7 % від загальної кількості видів; 25,4 % від родів; 18,7 % від родин.

Показники систематичного спектру деревних рослин арборетуму наведено в таблиці 1. Відділ *Pinophyta* налічує шість родин, серед яких родина *Ginkgaceae* представлена одним видом - *Ginkgo biloba* L. 'Mariken'. Родина *Taxaceae* – родом *Taxus* та двома видами – *T. baccata* 'Aurea' та *T. cuspidata* Siebld. et Zucc. Родина *Taxodiaceae* – двома видами – *Metasequoia glyptosroboïdes* та *Cryptomeria japonica* Don. 'Monstrosa'.

Родина *Pinaceae* відповідно – шістьма родами та 16 видами (рис. 1, 2). Серед 13 видів родини *Cupressaceae* найбільшу кількість культиварів має *Thuja occidentalis* L. ('Globosa', 'Salaspils', 'Filiformis', 'Aurescens', 'Columna', 'Spiralis'), інші види – переважно по два-три культивари: *Juniperus sabina* L., 'Tamariscifolia', 'Glauca', 'Cupressifolia', *J. horizontalis* Moench. 'Plumosa', 'Glauca', *J. communis* L., *J. virginiana* L. 'Helle', *J. squamata* Lamb. 'Blue Carpet', *J. chinensis* L., *Thujaopsis dolabrata* (L. f.) Sieb. et Zucc. 'Variegata', *Chamaecyparis pisifera* (L.) Franco. 'Boulevard', 'Plumosa Aurea', *Chamaecyparis lawsoniana* Parl. 'Golden Wonde', 'Albovariegata'. Родина *Ephedraceae* представлена одним видом *Ephedra distachya* L. Серед покритонасінних рослин арборетуму (рис. 1, 2) найбільшу кількість видів та родів має *Rosaceae* (31 вид; 15 родів). Родина *Caprifoliaceae* (7 видів); три-чотири види налічують *Fabaceae*, *Ericaceae*, *Hydrangeaceae*, *Oleaceae*, *Aceraceae*, *Salicaceae*, *Fagaceae*, *Magnoliaceae*, *Berberidaceae*. Роди, представлені одним-двома видами, становлять більшу частину всіх родин (14). Серед деревних рослин відділу *Magnoliophyta* культивари найбільш представлені у *Buddlea davidii* Franch. ('Black Knight', 'Empire Blue', 'White Profusion') та *Berberis thunbergii* Pursh. Nutt. ('Atropurpurea', 'Erecta'), інші види мають один.

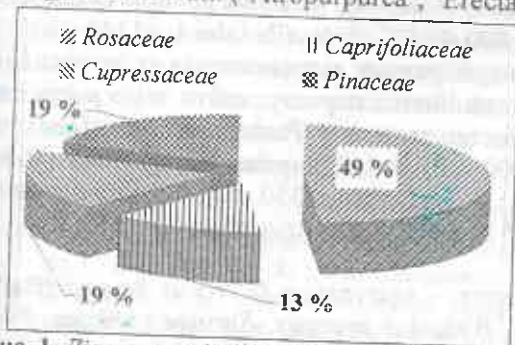

Рис. 1. Діаграма співвідношення найчисельніших родин за кількістю родів

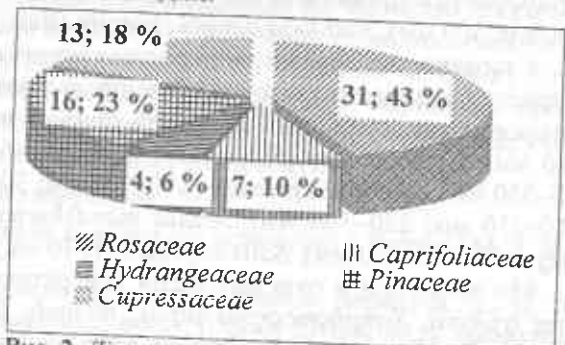

Рис. 2. Діаграма співвідношення найчисельніших родин кількістю видів

У спектрі життєвих форм в арборетумі переважають кущі – 70 видів, дерева представлені в меншій кількості і складають 41% від загальної кількості видів, ліани – двома видами. Листопадні дерева – 22 види (18,0%), вічнозелені – 28 видів (23,0%); листопадні кущі – 63 види (51,6%), вічнозелені – 7 видів (5,7%) та інші життєві форми – два види.

За походженням переважають інтродуковані види (69), найбільш представлені зі Східноазійської області: *Magnolia stellata*, *Berberis thunbergii*, *Rhododendron japonicum* (A. Gray) Surim., *Stephanandra chinensis* (Fisch. et Sav. Franch.) та ін.). Атлантично-Північно-Американської флористичної області: *Liriodendron tulipifera*, *Quercus rubra* L., *Physocarpus opulifolia* (L.) Maxim., *Magonia aquifolium* Pursh. Nutt. та ін.) і складають 56,6% (табл. 2).

Розподіл деревних рослин арборетуму за їх природними ареалами

Таблиця 2

№ п/п	Флористична область	Кількість видів	% від загальної кількості видів	Pinophyta		Magnoliophyta	
				Кількість видів	% від загальної кількості видів	Кількість видів	% від загальної кількості видів
1	Циркумбореальна	22	18,0	10	28,6	12	13,8
2	Східноазійська	38	31,2	10	28,6	28	32,3
3	Атлантично-Північно-Американська	23	18,8	6	17,2	17	19,5
4	Область Скелястих гір	3	2,5	3	8,6	-	-
5	Середземноморська	1	0,8	1	2,8	-	-
6	Сахаро-Аравійська	2	1,6	-	-	-	-
7	Ірано-Туранська	1	0,8	-	-	2	2,3
8	Мадреанська	1	0,8	1	2,8	1	1,1
9	Гібриди	10	8,2	1	2,8	-	-
10	Декілька областей	21	17,3	3	8,6	9	10,3
	Усього	122	100	35	100	87	100

Основні прийоми догляду за видами на колекційній ділянці в період 2005–2011 рр. були пов'язані з їх зрошенням, розпушуванням ґрунту в пристовбурових кругах, обрізуванням пошкоджених частин деревних рослин, скошуванням газону та низкою заходів боротьби зі шкідниками і хворобами; складанням плану-схеми, проведенні робіт з етикетування рослин, ведення спеціального журналу спостережень за їхнім ростом і розвитком.

Результати біометричних спостережень, одержані нами протягом 2009–2011 рр. показали, що всі висаджені види та культивари деревних рослин досить добре акліматизувалися до природно-кліматичних умов м. Чернігова. Про це свідчить масове галуження кущів (*Berberis vulgaris* (90 мм; 100 мм), *Berberis thunbergii* (200 мм; 50–160 мм), *Rhododendron japonicum* (A. Gray) Surim. (190 мм), *Rhododendron schippenbachii* Maxim. (190 мм), *Physocarpus opulifolia* (470 мм), *Stephanandra tanakae* (340 мм), *Spiraea salicifolia* L. (190–220 мм), *Deutzia scabra* Thunb. (100 мм), *Hydrangea macrophylla* (500 мм), *Symphoricarpos orbiculatus* (140 мм), *Symphoricarpos albus* (80–100 мм), *Lonicera caprifolium* L. (550–580 мм), *Weigela floribunda* (280 мм), *Syringa vulgaris* (210 мм), *Syringa josikaea* (390 мм), *Syringa persica* L. (860 мм; 800 мм), *Buddleja davidii* (490 мм; 1600 мм), *Buddleja davidii* 'Black Knight' (400 мм; 500 мм), *Buddleja davidii* 'Empire Blue' (750 мм; 800 мм), *Carpinus betulus* L. (1140 мм).

З'ясовано, що деревні види рослин різних феногруп арборетуму відрізняються за інтенсивністю приросту і розподілом величини приросту протягом вегетаційного періоду, тобто темп росту також корелює із зимостійкістю. Швидкий приріст пагонів спостерігається у *Padus serrulata* (Lindl.) Sok. (480 мм), *Gymnocladus dioica* (L.) C. Koch. (550 мм; 500–650 мм), *Laburnum anagyroides* (450 мм; 200–250 мм), *Staphylea pinnata* (470–500 мм; 300–600 мм), *Rhus typhina* (350 мм), *Catalpa bignonioides* (110–330 мм; 230–300 мм), *Aralia mandshurica* (470–510 мм), *Kolkwitzia amabilis* (530 мм), *Salix integra* Thunb. (690 мм), *Salix caprea* L. (370 мм).

Ми відмітили в окремих видів генеративний розвиток – квітування (*Cerasus besseyi* (Bailey.), *Rhus typhina*, *Symphoricarpos albus*, *Weigela floribunda*, *Weigela praecox*, *Syringa josikaea*, *Syringa persica*, *Buddleja davidii*, *Catalpa bignonioides*, *Magnolia x soulangeana*), плодоношення (*Cerasus besseyi*, *Symphoricarpos albus*, *Symphoricarpos orbiculatus*), а також здатність рослин до вегетативного розмноження (утворення кореневої папости – *Physocarpus opulifolia*, *Stephanandra tanakae*, *Spiraea creanata*, *Spiraea albiflora*, *Spiraea salicifolia*, *Spiraea sargentiana*, *Symphoricarpos orbiculatus*, *Symphoricarpos albus*, *Weigela floribunda*, – все це свідчить про пристосування до природно-кліматичних умов Чернігівського Полісся. Серед голонасінних значний приріст пагонів мали такі деревні рослини, як: *Metasequoia glyptostroboides* (230 мм; 800–110 мм), *Picea abies* (410–600 мм; до 500 мм), *Taxus baccata* (80–90 мм), *Picea glauca* (L.) (Moench) Voss. 'Conica' (12–16 мм; 10–16 мм), *Juniperus sabina* (120–210 мм; 190–210 мм), *Juniperus squamata* (60–150 мм; 110–180 мм), *Thuja occidentalis* (90 мм, 270 мм; 300 мм; 50–220 мм).

Через кліматичні умови (середньомісячна температура в листопаді досягала +8 °С) 2009 р., спостерігався інтенсивний приріст пагонів у III декаді вересня та жовтня, який є нехарактерним для осіннього періоду розвитку деревних рослин аборигенних видів. У досліджуваних деревних рослин на території арборетуму цикл сезонного розвитку однорічних пагонів у 2009 р. не пройшов повного визрівання і своєчасної підготовки до зимового періоду, що відобразилося на подальшому їхньому розвитку в 2010 р.

У 2009–2010 рр. спостерігалися перепади зимово-весняних температур, в результаті деякі рослини були частково пошкоджені (*Liriodendron tulipifera*, *Prunus serrulata*, *Gleditsia triacanthos* L., *Paeonia suffruticosa* Andr., *Syringa persica*). У літній період 2010 р. спостерігалось значне збільшення температури повітря, яка досягала +30...+38 °С, тому в насадженнях арборетуму зафіксовано пошкодження та пожовтіння хвої у голонасінних рослин, що зумовлено нестачею вологи, сухістю повітря, ґрунту. Цвітіння та плодоношення у рослин було нерясне (*Magnolia x soulangeana*, *Padus serrulata*, *Cerasus besseyi* (Bailey.) Sok.), а у деяких відсутнє (*Syringa persica*). Поступово, але досить повільно деревні рослини відновили свій ріст та розвиток. Загинула одна особина *Thuja occidentalis* E. 'Spiralis'. Влітку у 2011 р. спостерігалось повторне квітування *Magnolia x soulangeana* (воно було рясне, як і при першому квітуванні (15 квіток), з 22.08–01.09.), також *Weigela floribunda*, *Weigela praecox*.

Загалом спостереження за динамікою приросту однорічних пагонів деревних рослин на території арборетуму агробіостанції дозволили визначити адаптаційні можливості рослин до умов міського середовища та зробити відповідні висновки: 1) тривалість приросту залежить від кількості опадів і температурного режиму впродовж березня–травня; 2) види з раннім початком вегетації мають стрімкий і динамічний ріст пагонів; 3) види з тривалістю росту пагонів (115 днів) виявилися зимостійкими і перспективними для створення ландшафтних композицій на територіях об'єкту.

користування та в парках у вигляді моногруп. В арборетумі переважають деревні види з доброю акліматизацією (59 видів і культиварів, 65–80 балів). Для них відмічено хороші показники росту, відсутність пилювання й цвітіння, або рослини не утворюють насіння, мають виражену зимостійкість, посухостійкість, але в окремих видів підмерзання однорічних пагонів (*Ginkgo biloba*, *Taxus baccata*, *Magonia aquifolium*, *Kolkwitzia amabilis*). До повної акліматизації належать (85–95 балів) 50 видів *Quercus rubra*, *Robinia viscosa* Vent., мають відмінні показники росту, виражену зимостійкість, добру посухостійкість і цвітіння та плодоношення. Задовільну акліматизацію мають вісім видів (60 балів) – *Faliopia baldschuanica* (Regel.) Holub., *Liriodendron tulipifera*, *Rhododendron japonicum*, а відсутність акліматизації виявлено у п'яти видів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Створено дендрологічну колекцію, яка налічує 122 види, з 67 родів, 32 родини. На території агробіостанції ЧНПУ та ЧОПЛ має значний дендрологічний потенціал (голонасінних рослин – 35 видів та 26 культиварів, з 17 родів, шість родин та покритонасінних – 87 видів та 22 культивари, 50 родів, 26 родин), є осередком відтворення і збереження окремих видів та для фітооптимізації екологічного середовища м. Чернігова шляхом їх вегетативного розмноження, з подальшим використанням в міському озелененні, і в інших колекціях.

В арборетумі переважають деревні види з доброю акліматизацією (59 видів, 65–80 балів). Створений арборетум підвищить показники інтродукованої фітобіоти цього регіону, сприятиме проведенню наукових досліджень та навчально-виховної діяльності (навчальних практик студентів, учнів, вчителів, екологічних таборів) та збільшить рекреаційний потенціал місцевості.

Список використаної літератури

1. Кохно М. А. Методичні рекомендації щодо добору дерев та кущів для інтродукції в Україні / М. А. Кохно, С. І. Кузнецов. – К. : Фітосоціоцентр, 2005. – 48 с.
2. Потоцька С. О. Сучасна колекція дендрофлори арборетуму агробіостанції м. Чернігова / С. О. Потоцька // Наук. вісн. нац. ун-ту біоресурсів і природокористування. [Секція Лісництво та декоративне садівництво]. – К., 2010. – Вип. 152, ч. 1. – С. 145–149.
3. Серебряков И. Г. Жизненные формы высших растений и их изучение / И. Г. Серебряков // Полевая геоботаника. – М. : Л. : Наука, 1964. – № 3. – С. 146–205.
4. Тахтаджян А. Л. Флористические области Земли / А. Л. Тахтаджян. – Л. : Наука, 1978. – 247 с.

Статтю подано до редколегії
20.09.2012 р.

УДК 631.327.33

М. Й. Шевчук – доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри ботаніки і садово-паркового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки;
В. П. Войтюк – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри ботаніки і садово-паркового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки;
В. В. Андреева – кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач кафедри ботаніки і садово-паркового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки;
О. В. Кичилук – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри ботаніки і садово-паркового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки;
Т. П. Лісовська – кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки і садово-паркового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки

Лісівничо-селекційна оцінка генетичних резерватів сосни звичайної ДП «Володимир-Волинське лісомисливське господарство»

Роботу виконано на кафедрі ботаніки і садово-паркового господарства ВНУ ім. Лесі Українки

У статті подано лісівничо-селекційну характеристику генетичних резерватів сосни звичайної ДП «Володимир-Волинське лісомисливське господарство». Досліджено, що генетичні резервати зростають за I-I^a боніте-

© Шевчук М. Й., Войтюк В. П., Андреева В. В., Кичилук О. В., Лісовська Т. П., 2012

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Природа Західного Полісся та прилеглих територій

Збірник наукових праць

За загальною редакцією Ф. В. Зузука

Заснований у 2004 р.

№ 9

Луцьк
2012

Нетробчук І. М. Використання рекреаційної зони Шацького національного природного парку в екотуристській діяльності	119
Кравцова І. В. Садово-паркові ландшафти як об'єкти рекреації і туризму	124
Черчик Л. М., Міщенко О. В. Рекреаційна цінність території Національного природного парку «Прип'ять–Стохід»	129

РОЗДІЛ II. БІОЛОГІЯ

Корусь М. М., Яценко П. Т. Зміни рослинності старооранок як оселищ природної флори у межах біосферного резервату «Західне Полісся» в процесі їх ренатуралізації	135
Пашкевич Н. А., Гаврилов С. О. Трансформація рослинного покриву перелогів на території Шацького національного природного парку	139
Зикова М. О., Горун А. А., Зінченко М. О. Дискомицети порядку Pezizales Шацького національного природного парку	142
Карпенко Ю. О., Білоус О. М. Мережа лісових природно-заповідних територій басейну річки Снов, її роль у збереженні фіторізноманіття Чернігівського Полісся та підходи до оптимізації	146
Кирієнко С. В. Аналіз сучасного стану та перспективи інтродукції видів кущових рослин родини <i>Rosaceae</i> Juss. Лівобережного Полісся	151
Лукаш О. В., Лукаш І. М. Охорона рідкісних рослин лучних та прибережно-водних екосистем Східного Полісся в контексті комплексного дослідження флори	156
Потоцька С. О. Науково-методичні засади створення нової дендрологічної колекції на території агробіостанції міста Чернігова	161
Шевчук М. Й., Войтюк В. П., Андрєєва В. В., Кичилюк О. В., Лісовська Т. П. Лісівничо-селекційна оцінка генетичних резерватів сосни звичайної ДП «Володимир-Волинське лісомисливське господарство»	167
Шевчук М. Й., Кузьмішина І. І., Коцун Л. О., Войтюк В. П., Лісовська Т. П., Кичилюк О. В., Кузярін О. Т., Стецюк Л. М., Кузьмішина С. В., Климук К. В. Раритетні види рослин проєктованого ландшафтного заказника місцевого значення «Фітеума» (Іваничівський район, Волинська область)	173
Пацюк М. К. Таксономічний склад голих амеб Шацьких озер	177
Капліч В. М., Сухомлін К. Б., Зінченко О. П. Морфофункціональні адаптації симуліїд, пов'язані з впливом ізоляції	180
Рибка К. М. Наземні молоски (Gastropoda, Pulmonata) північно-західної частини Малого Полісся (таксономічний, зоогеографічний аналіз)	186
Шевченко В. Л., Жиліна Т. М. Вплив антропогенного фактора на різноманіття фітонематод в ґрунті	192
Білецький Ю. В. Просторова структура мезофауни ґрунту соснових лісів Шацького національного природного парку	197